

Η ΦΙΛΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ

Η Φιλική Εταιρεία ήταν η σημαντικότερη από τις μυστικές οργανώσεις που σχηματίστηκαν με σκοπό την προετοιμασία επανάστασης και την απελευθέρωση των Ελλήνων από την Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Ιδρύθηκε το 1814 στην Οδησό από τον Εμμανουήλ Ξάνθο, τον Νικόλαο Σκουφά και τον Αθανάσιο Τσακάλωφ. Τέταρτο μέλος της μυήθηκε ο Αντώνιος Κομιζόπουλος από τη Φιλιππούπολη. Από τα πρώτα μέλη ήταν ο Νικόλαος Γαλάτης και ο Παναγιώτης Αναγνωστόπουλος. Οι Φιλικοί, αφού μούνταν στην Εταιρεία έδιναν όρκο πίστης και επικοινωνούσαν με κώδικες, ψευδώνυμα και συνθηματικές λέξεις.

Στο πλαίσιο του σκοπού της Φιλικής Εταιρείας, ο οποίος ήταν η γενική επανάσταση των Ελλήνων για την **«άνεγερσιν και άπελευθέρωσιν του Έλληνικού Έθνους και τής Πατρίδος μας»**, όπως μας πληροφορεί ο ίδιος ο Ξάνθος, η πορεία ανάπτυξης της οργάνωσης είναι εντυπωσιακή. Κατά το διάστημα 1814-1816 τα μέλη της ήταν περίπου 20.

1

Ως τα μέσα του 1817 αναπτύσσεται κυρίως μεταξύ των Ελλήνων

της Ρωσίας και της Μολδοβλαχίας και τα μέλη της δεν υπερέβαιναν τα 30. Όμως, από το 1818 σημειώνονται αθρόες μυήσεις. Κατά το 1820 εξαπλώνεται σε όλες σχεδόν τις περιοχές της Ελλάδας και τις περισσότερες ελληνικές παροικίες του εξωτερικού. Χιλιάδες υπολογίζονται οι μυημένοι, μολονότι είναι γνωστά μόνο 1096 ονόματα. Τους πρώτους μήνες του 1821 τα μέλη της αριθμούσαν δεκάδες χιλιάδες. Η οργάνωση είχε υπερβεί τα ίδια της τα όρια.

Η ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΜΥΗΣΗΣ

Από τη μυητική βαθμίδα των Συστημένων αναδεικνύονταν όσοι επρόκειτο να περάσουν στην επόμενη, εκείνη των Ιερέων. Προηγούνταν λεπτομερής παρακολούθηση του χαρακτήρα τους και δοκιμαζόταν ο βαθμός αφοσίωσής τους στην υπόθεση της ελευθερίας. Όποιος κρινόταν ώριμος να προχωρήσει στο βαθμό του Ιερέα, τον αναλάμβανε ο μυητής.

Κατ' αρχάς διεξαγόταν ένας σημαντικός διάλογος κατά τη διάρκεια του οποίου ο μυητής έθετε στον υποψήφιο για μύηση καίριες ερωτήσεις για τη σχέση του με τη Φιλική Εταιρεία, για το ότι μπορούσε να χάσει και τη ζωή του για τα ιδεώδη της, για το πόσο αισθανόταν έτοιμος και ικανός να προχωρήσει. Εάν οι απαντήσεις ήταν ικανοποιητικές, του ανακοίνωνε ότι επρόκειτο να περάσει στη βαθμίδα των Ιερέων και χώριζαν, για να ξανασυναντηθούν την επόμενη νύχτα.

Ο υποψήφιος έφερνε ένα μικρό κίτρινο κερί, που του είχε ζητηθεί από πριν και πήγαιναν σ' ένα ασφαλές σπίτι. Εκεί ο μυητής έπαιρνε ένα εικόνισμα και το έστηνε στο τραπέζι. Μπροστά από το εικόνισμα άναβαν το κερί. Μέσα στην επιβλητική ατμόσφαιρα του μισοσκόταδου ο μυητής τον ρωτούσε με επισημότητα για τελευταία φορά:

«Μήπως δὲν στοχάζεσαι τὸν ἑαυτὸν σου εἰς αρκετὴ δύναμιν; Ἔχεις ἀκόμη καιρὸ νὰ παραιτηθεῖς.. Ἀπὸ τὸν δεσμὸν ὅπου ἐμβαίνεις μόνον ὁ θάνατος θὰ ἦ μπορεῖ νὰ σὲ λυτρώσει! Σὲ ὀλίγον κάθε μεταμέλειά σου θὰ εἶναι ἀσυγχώρητος!»

«Τὸ ἐστοχάστηκα καὶ στέργω»,

έπρεπε να είναι η απάντηση που αναμενόταν από τον υποψήφιο και, εάν την έδινε, τότε συνεχιζόταν η διαδικασία μύησης.

Αμέσως μετά ο μυητής έπαιρνε το κερι και το έδινε στον υποψή-
φιο, ο οποίος το κρατούσε με το αριστερό χέρι, ενώ γονάτιζαν και
οι δύο, έκαναν τον σταυρό τους και ασπάζονταν την εικόνα. Σε αυ-
τή τη θέση ο μυητής διάβαζε τον «μεγάλο όρκο» και ο μουόμενος
επαναλάμβανε κάθε φράση με σεβασμό:

**«Όρκίζομαι ένώπιον του άληθινοϋ Θεοϋ, ότι θέλω εΐμαι επί
ζωής μου πιστός εις την Έταιρείαν κατά πάντα. Να μη
φανερώνω τὸ παραμικρὸν ἀπὸ τὰ σημεΐα καὶ τοὺς λόγους
της, μήτε νὰ σταθῶ κατ' οὐδένα λόγον ἢ ἀφορμὴ τοῦ νὰ
καταλάβωσι ἄλλοι ποτέ, ὅτι γνωρίζω τι περὶ τούτων, μήτε
εις συγγενεῖς μου, μήτε εις πνευματικὸν ἢ φίλον μου.**

**Όρκίζομαι ὅτι εις τὸ ἐξῆς δὲν θέλω ἔμβει εις καμμίαν
έταιρείαν, ὅποια καὶ ἂν εἶναι, μήτε εις κανέναν δεσμὸν
ύποχρεωτικόν. Καὶ μάλιστα, ὅποιον δῆποτε δεσμὸν ἂν εἶχα,
καὶ τὸν πλέον ἀδιάφορον ὡς πρὸς τὴν Έταιρείαν, θέλω τὸν
νομίζει ὡς οὐδέν.**

**Όρκίζομαι ὅτι θέλω τρέφει εις τὴν καρδίαν μου ἀδιάλλακτον
μισὸς έναντίον τῶν τυράννων τῆς πατρίδος μου, τῶν
ὄπαδῶν καὶ τῶν ὁμοφρόνων μὲ τούτους, θέλω ἐνεργεῖ κατά
πάντα τρόπον πρὸς βλάβην καὶ αὐτὸν τὸν παντελῆ
ὄλεθρόν των, ὅταν ἢ περιστασις τὸ συγχωρήσει.**

**Όρκίζομαι νὰ μη μεταχειριστῶ ποτέ βίαν διὰ νὰ
ἀναγνωρισθῶ μὲ κανένα συνάδελφον, προσὸν ἐξ έναντίας
μὲ τὴν μεγαλυτέραν ἐπιμέλειαν νὰ μην λανθασθῶ κατά
τοῦτο, γενόμενος αἴτιος ἀκολούθου πινός συμβάντος, μὲ
κανένα συνάδελφον.**

**Όρκίζομαι νὰ συντρέχω, ὅπου εϋρω τινὰ συνάδελφον, μὲ
ὄλην τὴν δύναμιν καὶ τὴν κατάστασίν μου. Να προσφέρω
εις αὐτὸν σέβας καὶ ὑπακοήν, ἂν εἶναι μεγαλύτερος εις τὸν
βαθμὸν καὶ ἂν ἔτυχε πρότερον ἐχθρός μου, τὸσον
περισσότερον νὰ τὸν ἀγαπῶ καὶ νὰ τὸν συντρέχω, καθ'
ὅσον ἢ ἐχθρα μου ἤθελεν εἶναι μεγαλυτέρα.**

**Όρκίζομαι ὅτι καθὼς ἐγὼ παρεδέχθην εις Έταιρείαν, νὰ
δέχομαι παρομοίως ἄλλον ἀδελφόν, μεταχειριζόμενος
πάντα τρόπον καὶ ὄλην τὴν κανονιζομένην ἄργητα, ἐωσοῦ**

τὸν γνωρίσω Ἑλληνα ἀληθῆ, θερμὸν ὑπερασπιστὴν τῆς πατρίδος, ἄνθρωπον ἐνάρετον καὶ ἄξιον ὄχι μόνον νὰ φυλάττῃ τὸ μυστικόν, ἀλλὰ νὰ κατηχήσῃ καὶ ἄλλον ὀρθοῦ φρονήματος.

Ὅρκίζομαι νὰ μὴν ὠφελῶμαι κατ' οὐδένα τρόπον ἀπὸ τὰ χρήματα τῆς Ἐταιρείας, θεωρῶν αὐτὰ ὡς ἱερὸ πρᾶγμα καὶ ἐνέχυρον ἀνήκον εἰς ὅλον τὸ Ἔθνος μου. Νὰ προφυλάττωμαι παρομοίως καὶ εἰς τὰ λαμβανόμενα ἐσφραγισμένα γράμματα.

Ὅρκίζομαι νὰ μὴν ἐρωτῶ κανένα τῶν Φιλικῶν μὲ περιέργειαν, διὰ νὰ μάθω ὁποῖος τὸν ἐδέχθη εἰς τὴν Ἐταιρείαν. Κατὰ τοῦτο δὲ μήτε ἐγὼ νὰ φανερώσω, ἢ νὰ δώσω ἀφορμὴν εἰς τοῦτον νὰ καταλάβῃ, ποῖος μὲ παρεδέχθη. Νὰ ἀποκρίνομαι μάλιστα ἄγνοιαν, ἂν γνωρίζω τὸ σημεῖον εἰς τὸ ἐφοδιαστικὸν τινός.

Ὅρκίζομαι νὰ προσέχω πάντοτε εἰς τὴν διαγωγὴν μου, νὰ εἶμαι ἐνάρετος. Νὰ εὐλαβῶμαι τὴν θρησκείαν μου, χωρὶς νὰ καταφρονῶ τὰς ξένας. Νὰ δίδω πάντοτε τὸ καλὸν παράδειγμα. Νὰ συμβουλεύω καὶ νὰ συντρέχω τὸν ἀσθενή, τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν ἀδύνατον. Νὰ σέβομαι τὴν διοίκησιν, τὰ ἔθιμα, τὰ κριτήρια καὶ τοὺς διοικητὰς τοῦ τόπου, εἰς τὸν ὁποῖον διατριβῶ. Τέλος πάντων ὀρκίζομαι εἰς Σέ, ὧ ἱερὰ πλὴν τρισάθλια Πατρίς!

Ὅρκίζομαι εἰς τὰς πολυχρονίους βασάνους Σου. Ὅρκίζομαι εἰς τὰ πικρὰ δάκρυα, τὰ ὁποῖα τόσους αἰῶνας ἔχυσαν καὶ χύνουν τὰ ταλαίπωρα τέκνα Σου, εἰς τὰ ἴδια μου δάκρυα, χυνόμενα κατὰ ταύτην τὴν στιγμὴν, καὶ εἰς τὴν μέλλουσαν ἐλευθερίαν τῶν ὁμογενῶν μου ὅτι ἀφιερώνομαι ὅλως εἰς Σέ.

Εἰς τὸ ἐξῆς σὺ θέλεις εἶσαι ἡ αἰτία καὶ ὁ σκοπὸς τῶν διαλογισμῶν μου. Τὸ ὄνομά σου ὁ ὁδηγὸς τῶν πράξεών μου καὶ ἡ εὐτυχία Σου ἡ ἀνταμοιβὴ τῶν κόπων μου. Ἡ θεία δικαιοσύνη ἃς ἐξαντλήσει ἐπάνω εἰς τὴν κεφαλὴν μου ὅλους τοὺς κεραυνούς της, τὸ ὄνομά μου νὰ εἶναι εἰς ἀποστροφὴν καὶ τὸ ὑποκείμενόν μου τὸ ἀντικείμενον τῆς κατάρας καὶ τοῦ ἀναθέματος τῶν ὁμογενῶν μου, ἂν ἴσως λησμονήσω εἰς μίαν στιγμὴν τὰς δυστυχίας των καὶ δὲν

ἐκπληρώσω τὸ χρέος μου. Τέλος ὁ θάνατός μου ἄς εἶναι ἢ ἄφευκτος τιμωρία τοῦ ἁμαρτήματός μου, διὰ νὰ μὴ λησμονῶ τὴν ἀγνόητα τῆς Ἐταιρείας μὲ τὴν συμμετοχὴν μου».

Με το πέρας του ὄρκου ο μνητὴς ἀκουμπούσε το δεξί του χέρι στον ὦμο του μουσόμενου και δήλωνε με κάθε ἐπισημότητα:

«Ἐνώπιον τοῦ ἀοράτου καὶ πανταχοῦ παρόντος ἀληθινοῦ Θεοῦ, τοῦ καθ' αὐτὸ δικαίου, τοῦ ἐκδικοῦντος τὴν παράβασιν καὶ παιδεύοντος τὴν κακίαν, καθιερώνω κατὰ τοὺς κανόνας τῆς Φιλικῆς Ἐταιρείας τὸν (ονοματεπώνυμο) ἐκ πατρίδος (τόπος καταγωγῆς), ἐτῶν (ηλικία) καὶ ἐπαγγέλματος (τάδε) καὶ δέχομαι τοῦτον ἱερέα, καθὼς ἐδέχθη τούτον εἰς τὴν Ἐταιρείαν τῶν Φιλικῶν».

ΟΡΚΙΖΟΜΑΙ ΕΝΩΠΙΟΝ ΤΟΥ ΑΛΗΘΙΝΟΥ ΘΕΟΥ
ΟΙΚΕΙΟΘΕΛΩΣ ΟΤΙ ΘΕΛΩ ΕΙΜΑΙ ΕΠΙ ΖΩΗΣ,
ΠΙΣΤΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΕΤΑΙΡΕΙΑΝ ΚΑΤΑ ΠΑΝΤΑ.
ΝΑ ΜΗΝ ΦΑΝΕΡΩΣΩ ΤΟ ΠΑΡΑΜΙΚΡΟΝ ΑΠΟ
ΤΑ ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΗΣ ΜΗΤΕ ΝΑ ΣΤΑΘΩ
ΚΑΤ' ΟΥΔΕΝΑ ΛΟΓΟΝ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΥ ΝΑ ΚΑΤΑΛΑΒΩΣΙ
ΑΛΛΟΙ ΠΟΤΕ ΟΤΙ ΓΝΩΡΙΖΩ ΠΕΡΙ ΤΟΥΤΩΝ, ΜΗΤΕ ΕΙΣ
ΣΥΓΓΕΝΕΙΣ ΜΟΥ, ΜΗΤΕ ΕΙΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΝ Ή ΑΛΛΟΝ
ΦΙΛΟ ΜΟΥ.

ΤΕΛΟΣ ΠΑΝΤΩΝ, ΟΡΚΙΖΟΜΑΙ ΕΙΣ ΣΕ, Ω ΙΕΡΑ ΠΛΗΝ
ΤΡΙΣΑΘΛΙΑ ΠΑΤΡΙΣ. ΟΡΚΙΖΟΜΑΙ ΕΙΣ ΤΑΣ
ΠΟΛΥΧΡΟΝΙΟΥΣ ΒΑΣΑΝΟΥΣ ΣΟΥ ΟΡΚΙΖΟΜΑΙ ΕΙΣ ΤΑ
ΠΙΚΡΑ ΔΑΚΡΥΑ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΤΟΣΟΥΣ ΑΙΩΝΕΣ ΕΧΥΣΑΝ
ΚΑΙ ΧΥΝΟΥΝ ΤΑ ΤΑΛΑΙΠΩΡΑ ΤΕΚΝΑ ΣΟΥ. ΕΙΣ ΤΑ
ΙΔΙΑ ΜΟΥ ΔΑΚΡΥΑ ΧΥΝΟΜΕΝΑ ΚΑΤΑ ΤΑΥΤΗΝ ΤΗΝ
ΣΤΙΓΜΗΝ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΕΛΛΟΥΣΑ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΝ ΤΩΝ
ΟΜΟΓΕΝΩΝ ΜΟΥ, ΟΤΙ ΑΦΙΕΡΩΝΟΥΜΑΙ ΕΙΣ ΣΕ.

Το κερί έσβηνε και φυλασσόταν ευλαβικά, ενώ από εκείνη τη στιγμή ο μνημένος ήταν Ιερέας της Φιλικής Εταιρείας. Την επόμενη μέρα τού δείχνονταν τα σημάδια αναγνώρισης. Την τρίτη ημέρα έπρεπε να αποστηθίσει τον μυστικό κώδικα της οργάνωσης, ενώ την τέταρτη μέρα απαντούσε σε ένα προκαθορισμένο ερωτηματολόγιο.

Τέλος, ο νέος Ιερέας συνεισέφερε ένα χρηματικό ποσό για τους σκοπούς της οργάνωσης, που συνοδευόταν από ένα γράμμα, το οποίο στη συνθηματική γλώσσα αποκαλούνταν «**αφιερωτικό**». Σε αυτό το γράμμα ο μνητής χάραζε στην κορυφή το δικό του μυστικό σήμα αφιέρωσης και δίπλα το μυστικό σήμα καθιέρωσης του Ιερέα, το οποίο στο εξής αποτελούσε τη συμβολική του υπογραφή.

Στον Ιερέα παραδινόταν επίσης ένα γράμμα, που πάντα είχε μαζί του και στη μυστική γλώσσα των Φιλικών ονομαζόταν «**γράμμα υπεροχής**». Όταν ένας Ιερέας συναντούσε κάποιον Συστημένο και έκαναν τα σημεία αναγνώρισης, ο δεύτερος ήταν υποχρεωμένος να δείξει το συστατικό του γράμμα, εάν το ζητούσε ο πρώτος, αρκεί και αυτός να έδειχνε από μακριά το γράμμα υπεροχής.

7

Προκειμένου να διαφυλάσσονται τα στεγανά της «**Αόρατης Αρχής**», κανείς νεοφώτιστος Ιερέας δεν μπορούσε να επικοινωνήσει απευθείας με αυτήν παρά μόνο μέσω του μνητή του. Αυτή η πυραμιδοειδής δομή ήταν που διαφύλαξε μέχρι τέλους και διατήρησε αλώβητη τη Φιλική Εταιρεία.

Έτσι, ο νέος Ιερέας ήταν έτοιμος να ξεκινήσει το έργο της διαφώτισης και της στρατολόγησης νέων μελών, εφόσον έδινε έναν τελικό όρκο στον οποίο ορκιζόταν ότι πάντοτε θα διακήρυσσε τα ιδεώδη της οργάνωσης.

Η ανώτατη βαθμίδα μύησης στη Φιλική Εταιρεία ήταν οι Ποιμένες, οι οποίοι στρατολογούνταν από τις τάξεις των Ιερέων. Κατά την τελετή μύησής τους οι υποψήφιοι Ποιμένες έφερναν μαζί το κερί της προηγούμενης μύησής τους και για άλλη μια φορά έδιναν μέγα όρκο εμπρός στο εικόνισμα ότι θα τηρούν αυστηρά τα καθήκοντά τους, ότι δε θα δέχονται στις τάξεις τους άσωτους ή φιλάργυρους και ότι δεν πρόκειται για κανένα λόγο να μαρτυρήσουν τον βαθμό τους.

Συνέτασσαν και αυτοί ένα **αφιερωτικό γράμμα** προς την «Αόρατο Αρχή» στο οποίο χαράσσονταν διαφορετικά σύμβολα. Διαφορετικό κώδικα είχε επίσης και το γράμμα που έφεραν μαζί τους. Σε καμιά βαθμίδα δεν υπήρχε δυνατότητα λήψης αποφάσεων ούτε επιτρεπόταν να συσκέπτονται και να συνεδριάζουν. Υπάκουαν ασυζητητί στις εντολές της ηγεσίας.

ΜΑΧΕΣ ΜΕ ΑΡΧΗΓΟΥΣ ΦΙΛΙΚΟΥΣ

Μάχη στο Δραγατσάνι

(αρχηγός: Αλέξανδρος Υψηλάντης)

Τα πρώτα ελληνικά τμήματα ξεκίνησαν προς την κατεύθυνση του Δραγατσανίου στις 15 Ιουνίου 1821 με άσχημες καιρικές συνθήκες και έφτασαν στην περιοχή στις 18 Ιουνίου. Οι θέσεις, που κατέλαβαν οι Έλληνες στους πρόποδες των γύρω βουνών, παρείχαν πλεονεκτήματα και ο αρχηγός των τουρκικών δυνάμεων του Δραγατσανίου Καρά Φείζ, για να αντιμετωπίσει τα ελληνικά τμήματα, άρχισε να κατασκευάζει οχυρώματα πυρπολώντας συγχρόνως τμήμα του χωριού.

8

Ενώ όμως ο Υψηλάντης, που βρισκόταν σε απόσταση τριών ωρών από το σημείο της μάχης, συσκεπτόταν με το Γεωργάκη Ολύμπιο, ο χιλίαρχος, Βασίλειος Καραβίας στις 19 Ιουνίου 1821 και παρά τις αντίθετες διαταγές για καμιά ελληνική κίνηση πριν τις 20 Ιουνίου, επιτέθηκε με 800 ιππείς εναντίον της μονής Σερμπανεστίου, όπου είχαν οχυρωθεί οθωμανικές δυνάμεις. Ωστόσο η επίθεση απέτυχε και πολλοί από τους ιππείς εγκατέλειψαν τον αγώνα και έφυγαν προς το γειτονικό δάσος.

Ο Νικόλαος Υψηλάντης, επικεφαλής του Ιερού Λόχου, έσπευσε προς βοήθεια με 375 αξιωματικούς και οπλίτες, αλλά η αποχώρηση του τμήματος του Καραβία ανάγκασε τους Ιερολοχίτες να πολεμούν μόνοι τους χωρίς την υποστήριξη ιππικού.

Έτσι ο Ιερός Λόχος δέχτηκε επίθεση από το τουρκικό ιππικό, αρνούμενος να παραδοθεί, με αποτέλεσμα να υποστεί σοβαρές

απώλειες. Ο σημαιοφόρος του λόχου, 25 αξιωματικοί και 180 στρατιώτες έπεσαν νεκροί, ενώ 37 Ιερολοχίτες αιχμαλωτίστηκαν.

Στη κρίσιμη στιγμή της μάχης έφτασε ο Γεωργάκης Ολύμπιος, ο οποίος διέσωσε τους υπόλοιπους, 136 συνολικά, μεταξύ των οποίων τον Νικόλαο Υψηλάντη και τον υπασπιστή του Ιερού Λόχου, Αθανάσιο Τσακάλωφ, συνιδρυτή της Φιλικής Εταιρείας.

Μάχη στα Δερβενάκια

(αρχηγός: Θεόδωρος Κολοκοτρώνης)

Στις 26 Ιουλίου 1822 ο Δράμαλης πιεζόμενος από την αδυναμία τροφοδοσίας του στρατεύματος αποφάσισε να επιστρέψει προσωρινά στην Κόρινθο κινούμενος προς τα Δερβενάκια, στενό που ενώνει την αργολική με την κορινθιακή πεδιάδα. Η βασική διάβαση, με βάση το σχέδιο του Θ. Κολοκοτρώνη, φυλαγόταν από τον Αντώνη Κολοκοτρώνη και περίπου 1.500 άντρες.

Παράλληλα, ο Θ. Κολοκοτρώνης είχε τοποθετήσει τον Πλαπούτα με περίπου 800 άντρες στο Σχινοχώρι, για να φυλάει τη βορειοδυτική έξοδο της Αργολίδας προς τη Στυμφαλία και τον Νικηταρά με τον Παπαφλέσσα στο Στεφάνι και στο Αγιονόρι με άλλους 800 άντρες, για να φυλάξουν την τρίτη διάβαση προς την Κλένια.

Την προηγούμενη της μάχης ο Κολοκοτρώνης ανέβηκε στη στέγη ενός σπιτιού και εμπύχωσε τους μαχητές με ομιλία, την οποία διασώζει ο Φωτάκος:

«Έλληνες, σήμερα ἐγεννήθημεν καὶ σήμερα θὰ πεθάνωμεν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς πατρίδος μας καὶ διὰ τὴν ἐδικὴν μας. Σήμερα ὁ καθεὶς ἀπὸ ἐμᾶς θὰ καταδιώκη πολλούς, θὰ πάρητε λάφυρα πολλὰ καὶ θησαυρούς τοῦ Ἄλῃ Πασιᾶ, θὰ τοὺς μοιράζετε μὲ τὸ φέσι τὰ φλωριά, ὅπου τὰ ἔχουν οἱ Τοῦρκοι, εἶναι χρήματα χριστιανικά. Τὰ εἶχεν ὁ τύραννος τῆς Ἡπείρου παρμένα ἀπὸ τοὺς ἀδελφούς μας. Ὁ Ἅγιος Θεὸς μᾶς τὰ ἔστειλε καὶ εἶναι κελεπούρι δικό μας. Αὔριον αὐτὴν τὴν στιγμὴν θὰ σᾶς ἰδῶ ὅλους μὲ τ' ἄρματα τῶν Τούρκων, μὲ τ' ἄλογά τους, λαμπροφορεμένους μὲ τὰ ροῦχα τους. Ὁ Θεὸς εἶναι μὲ ἡμᾶς, νὰ μὴ σᾶς μέλλη τίποτε».

Οι Τούρκοι της εμπροσθοφυλακῆς μπήκαν στο στενό πέρασμα και, όταν ἔφτασαν στην ἐξοδο, δέχτηκαν τα πυρά των κρυμμένων Ελλήνων. Λίγοι πέρασαν προς την πεδιάδα της Κουρτέσας και ο κύριος ὄγκος οπισθοχώρησε με μεγάλες απώλειες.

Αφού το συγκεκριμένο πέρασμα φυλαγόταν καλά από τους Έλληνες, η εμπροσθοφυλακή και το κύριο σώμα στράφηκαν προς το δεύτερο γειτονικό πέρασμα, του Ἁγίου Σώστη, ανατολικά από την κύρια διάβαση. Αυτό το πέρασμα ήταν πολύ ανηφορικό και πιο δύσκολο για τους πεζοὺς και τα ζῶα, αλλά οι Τούρκοι το βρήκαν αφύλακτο και ἄρχισαν να περνούν προς την Κουρτέσα, ενώ τα τμήματα του Αντώνη Κολοκοτρώνη τους πλευροκοπούσαν.

Εν τῷ μεταξύ, το σώμα των Νικηταρά και Παπαφλέσσα, ειδοποιήθηκε το μεσημέρι με σήματα καπνού ὅτι ο Δράμαλης κινεῖται προς τα Δερβενάκια. Ανασυντάχτηκε και με γρήγορη πορεία ἔφτασε το απόγευμα στις κορυφές ανατολικά, πάνω από τον Ἅγιο Σώστη, και εἶδαν τους Τούρκους που περνούσαν προς την Κουρτέσα. Τους επιτέθηκαν αμέσως κι οι Τούρκοι βρέθηκαν ανάμεσα σε δύο πυρά, ανατολικά των νεοφερμένων και δυτικά των τμημάτων του Αντ. Κολοκοτρώνη.

Η μάχη κράτησε μέχρι αργά τη νύχτα και οι Τούρκοι είχαν τρομακτικές απώλειες σε ανθρώπους, ζώα και υλικά. Όταν σκοτείνιασε, η προσπάθεια των Τούρκων σταμάτησε και γύρισαν στην Τίρυνθα, όπου είχαν και πριν το στρατόπεδο τους.

Οι απώλειες των Τούρκων τη μέρα εκείνη με βάση τα όσα αναφέρονται σε απομνημονεύματα και άλλα έγγραφα, υπολογίζονται περίπου στους 2.500 - 3.000 νεκρούς και τραυματίες.

Σύντομα η καταστροφή του Δράμαλη έγινε τραγούδι και θρύλος σε πολλά δημώδη ελληνικά τραγούδια:

***Τῆς Ρούμελης οἱ Μπέηδες καὶ τοῦ Μοριά οἱ λεβέντες
στὸ Ντερβενάκι κείνται κορμιὰ δίχως κεφάλια...***

ΔΙΚΤΥΟΓΡΑΦΙΑ

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AC%CF%87%CE%B7_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%94%CF%81%CE%B1%CE%B3%CE%B1%CF%84%CF%83%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CE%BF%CF%85

[https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CE%B5%CF%81%CF%8C%CF%82_%CE%9B%CF%8C%CF%87%CE%BF%CF%82_\(1821\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CE%B5%CF%81%CF%8C%CF%82_%CE%9B%CF%8C%CF%87%CE%BF%CF%82_(1821))

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9C%CE%AC%CF%87%CE%B7_%CF%84%CF%89%CE%BD_%CE%94%CE%B5%CF%81%CE%B2%CE%B5%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%AF%CF%89%CE%BD